

A Pécsi Balett spanyolos világa, avagy a Carmen hatása

Spanish world of Ballet Pécs or the impact of Carmen

ÖSSZEFOGLALÁS Színház, tánc, kultúra ... Ezek a fogalmak is a szórakozás, kapcsolódás szegmensei, s nem csak a fővárosban, hanem vidéken is a lakosság és turisták számára élmény programokat jelentenek. Mint a szellemi rekreáció más példái, a táncszínház is pozitív hatásokat generálhat, jelen esetben a közönség számára. Tanulmányunkban hazánk egyik legjelentősebb táncszínházi reprezentánsa, a Pécsi Balett: Carmen produkció elemzésével próbálunk rávilágítani az élményszerzésre, amely az egyetemi rekreációs tanulmányokhoz kapcsolt szakmai program során jelent meg, a Nemzeti Táncszínház jóvoltából.

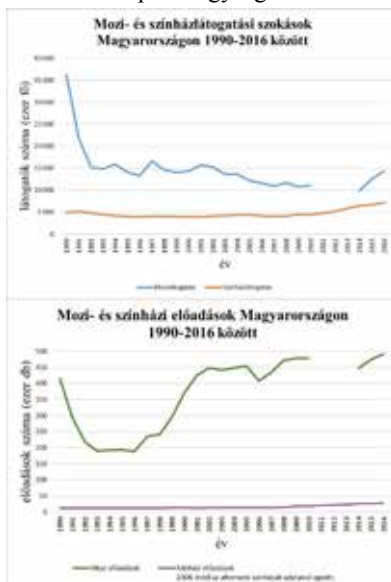
Kulcsszavak: színház, tánc, Pécsi Balett, Carmen

ABSTRACT Theater, dance, culture ... These expressions could give people or tourists experience programs not only in the capital city, but also in the countryside. Same as the other examples of mental/cultural recreation, dance theatres could generate positive effects, in this case for the audience. The aim of this study is to demonstrate how to get experience given by dance theater, by analyzing the Carmen production, danced by Ballet Pécs, one of the most meaningful Hungarian companies. This was a special program, related to our tertiary recreational studies, by favor of the National Dance Theater. **Keywords:** theater, dance, Ballet Pécs, Carmen

BEVEZETÉS

A színházi előadás a szellemi rekreáció tág rendszerében elsődlegesen a kulturális főcsoport alatt, a művészeti tevékenységek alcsoportjába sorolható, és a szellemi alcsoporthoz, mint például a mozifilmek nézése is (Fritz, 2015). Habár Magyarországon a látogató- és előadásszám a színházban kisebb, mint a moziban (KSH, 2017a; 2017b), amely talán a multiplex és más élményelemek megjelenésének köszönhető, és az elért célcsoport nagyságának.

nőség javulásában (Yuen et al. 2011) és szociális kapcsolatok erősítésében (Joronen et al. 2012) is, amely utóbbi a vegyes képességű csoportokkal megvalósított tánc- és mozgásszínházi produkciókban is megjelenik. A színház gyermek- és ifjúságvédelmi, prevenciós stratégiai elem is (Novák, 2017). A balett szerepet játszik a koordinációs képességek fejlesztésében, olyan más művészeti ágakban is, mint szertorna, ritmikus gimnasztika, műkorcsolya, vagy a szinkronúszás (Böcs, 2016). Ezek az említett hatások azonban az aktív résztvevői oldalhoz kapcsolódnak.

Az 1960/61. színházi évadban jelent meg a Pécsi Balett, Eck Imre vezetésével, mint modern balettegyüttes. Eck átfőrmálta a balett nyelvét: improvizáció, mezítláb táncolás, gesztusok, pózok stb. (Fuchs, 2007).

MÓDSZEREK

A színházi elemzésekhez Pavis (2003) szempontjait követtük, a zenés színházi előadásokra adaptáltan, amelyek közül kihagytuk az írott és a dramatizált mű összehasonlítását, relevancia hiányában. Az előadásra már úgy érkezünk, hogy a szempontokat figyelembe véve kövessük az előadást.

EREDMÉNYEK

A Carmen G. **Bizet** (zeneszerző), L. Halévy és H. Meilhac (szövegírók) operája, ősbemutatója 1875-ben volt Párizsban. A történet alapja MÉRIMÉE Carmen című regénye (1847). Kiemelt szereplői közé tartozik **Carmen, a cigánylány**; Don José tizedes és Escamillo, a torreador. Legismertebb betétdala a **Habanera**, melyben Carmen a szerelemről énekel, megemlítve, ha erőltetik, akkor elvesz, ha viszont elengedik, egy szál rózsát dob a szerelméért nem erőlködő Josénak. A torreadornak is megtetszik Carmen ... (Operakalauz, 2010).

A színdarab első felében megismertük a szereplőket, majd a második felvonásban kibontakozott a történet, s végül bekövetkezett a dráma. A **kommunikációt** a táncszínházi produkcióban a színpadon lévő folytatják, jellemzően testbeszéddel, itt néha egy-egy kiabálással, ordítással stb. keverve.

MAGYAR MÁRTON

rovatvezető
Munkahelye: ELTE
Egészségfejlesztési
és Sporttudományi Intézet
Beosztás: egyetemi
tanársegéd
Levelezési cím: 1117
Budapest, Bogdánfy u. 10/B.
E-mail: magyar.marton@
ppk.elte.hu
Érdeklődési kör: animáció,
turizmus, zene, tánc, úszás
Fotó: Hámosi Zsófia

További szerzők:

Ipacs Henriett, Horváth Viktória és Jobbágy Lilla
Szak: ELTE Rekreációs szervezés és egészségfejlesztés BSc
Beosztás: 2018 júniusában záróvizsgázó, végzős hallgatók

Mozi és színházi statisztikák Magyarországon (1990–2016 között)
Attendance Statistics of Movies and Theatres in Hungary (1990–2016)
Forrása: KSH (2017a) és KSH (2017b) alapján saját szerkesztés (2018. 03. 28.)

Kutatások szerint a színházi programok pozitív hatással bírnak különböző korosztályoknál, így például az életmi-

A **színpad**on elkülöníthető a hátsó és a nézőtér felőli rész is. Könnyen tagolható volt térelválasztó elemekkel anélkül, hogy zavaró vagy zsúfolt hatást keltene. A nézőtér és a színpad teljesen elkülönül, így itt nem volt lehetőség a Magyar (2015) által említett egyik hatás elérésére, a színészek és nézők közötti interakcióra. Láthattunk számos, nagy méretű, megfestett térelemet, amik a tér elválasztása mellett díszletként is funkcionáltak, a rajtuk lévő minta hozzásegített a hatás fokozásához vagy a szintér egyértelműsítéséhez. Például a magaslesek egyértelművé tették a háborús helyszín felismerését. A bikaviadalos résznél a térelemre festett bika és nézőtér egyértelműen utalt a bikaviadal helyszínéül szolgáló arénára. A szintérre belógatott, fehér alapon, piros festékkel megfestett elemek vér hatását keltve fokozták a színpadi történések hatását.

Nem volt nagy hangsúly a **jelmezeken** és sminken, maszkot pedig egyáltalán nem is viseltek. Ám erre talán nem is volt szükség, hiszen mindent a táncjal fejeztek ki a szereplők, látványosan. Alapvetően egy letisztult, egyszerű jelmezválogatást láttunk, a spanyol vonalat a flamencoruhák és a torreádor ruhája jelképezte, a katonai vonatkozást pedig a katonai jelmezek. A parasztlányok ruhái egyszerűek voltak, Carmen ruhája pedig szinte mindig tartalmazott vörös színt, vagy valamit, ami kiemelte a többi lány közül. A jelmezek nem rejtettek el semmit a testükkel kapcsolatban, de nem is mutattak túl sokat, kényelmes mozgást tettek lehetővé.

A **játékba bevont tárgyak** közül az egyik leglátványosabb a fehér **lepedő** volt, egy jelenet kapcsán a táncosok ez alatt keltették azt életre.

Carmen tánc lepedővel / Carmen's dance with sheet
Forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=nNrjZpvlP7w>

Az első felvonást egy áttetsző vászon keresztül láthattuk, ami a homályos jövőbeliséget reprezentálhatta. A férfiak táncához a plafonról lelógó **kötél** látványa a darab végén az akasztás kelléke.

Volt olyan **szék**, aminek a háttámlája egy létra volt, s ezt hangszernek használták, és a táncukkal kötötték össze.

Férfiak székekkel / Men with chairs
Forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=nNrjZpvlP7w>

Kétféle **falat** imitáló kellék is megjelent többször. A falak mögül jelentek meg a bikaviadal nézői, szintén látványosan. A lepedőt a második felvonásban szétszórta „**rózsaszirmok**” váltották. A rózsaszirmok szétszórása és azokon való tánc a produkciók látványát emelte, bár a táncot nehézkessé tehetette, hiányoltuk a nagyobb ugrásokat.

Bikaviadal rózsaszirmokon / Bull's fight on rose-leaves
Forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=nNrjZpvlP7w>

A vörös függöny beleillett a tüzes darabba. A kellékek imitálását is felfedeztük, például a bikaviadalon a *capa* nem volt ott valóságosan.

A **zene** alapvető fontosságú a balett-előadásokban, ezek is segítenek megérteni a történetet, illetve remek eszköz az érzelmek kifejezésére. A zenére táncolnak a balettművészek, így az érzelmeket a kettő együttes hatása fokozottan fejezi ki. Jelen esetben balettet láthattunk operazenére, ami talán klasszikusnak mondható. A csend, ha megjelenik, általában valaminek (jelenetnek vagy tragédiának) a végét jelenti.

A zenének abban is szerepe van, hogy a csúcselmények, bizsergések és más testi érzetek pozitív élményként erősítik az odafordulást a jelen pillanat felé, az itt-és-mostra összpontosító tudatállapotot (Tihanyi, 2016).

A **világítás**nak nagy szerepe volt egy-egy jelenetnél, például a szerelmekre piros fény hull, a háttérből egy személy kiemelésére is alkalmas. A mély érzelmeket, mint a szerelem, szenvedés, és végül a tragédiát (halált) is fényhatásokkal erősítették.

Az előadás erős pillanata maga a tragédia, de megemlíthető még Carmen szerelme Don Joséval, majd később Escamillóval; illetve a meglepően nyers mozdulatok, szexuális utalások, ami merész, meglepő volt nekünk.

Férfiak kötél tánca / Men's rope dance
Forrása: <https://www.youtube.com/watch?v=nNrjZpvlP7w>

KÖVETKEZTETÉSEK

A cikk minimálisan engedett betekintést abba, hogy rekreációs szervező szakos hallgatók miben látják egy táncszínházi mű hasznosságát. A hatások pozitívok, ám ebben nagy szerepet játszhat az alkalmi élmény újszerűsége, a kellemes környezet, a népszerű személyek (Kovács, 2013) fellépése, s egyéntől függ, hogy ki mit tart szórakoztatónak (Patakiné Bösze, 2014). Az a pár óra, amelyet barátainkkal, kollégáinkkal egy más atmoszférájú helyen töltünk el, miközben egy történet elevenedik meg a színpadon, a színészek, táncosok arci és testi kifejezésével gazdagítva, s még zenei környezetben is, sokunk számára a munkahelyi és egyéb stressz leküzdésére, kulturális ismeretek szerzésére is alkalmas.

IRODALOMJEGYZÉK

- Böcs, A. (2016): Balett, az olimpiai sportág? From: https://fidelio.hu/tanc/2016/08/19/balett_az_olimpiai_sportag/
- Fuchs, L. (2007): Száz év tánc. Bevezetés a táncművészet XX. századi történetébe. L'Harmattan, Budapest
- Fritz, P. (szerk., 2015): Szellemi rekreáció. Dialóg Campus, Budapest–Pécs
- Joronen, K. – Konu, A. – Rankin, H.S. – Åstedt-Kurki, P. (2012) An evaluation of a drama program to enhance social relationships and anti-bullying at elementary school: a controlled study. Health Promotion International. 27. 1. 5–14. DOI: 10.1093/heapro/dar012
- Kovács, T. A. (2013): Szórakozáskultúra. Szellemi rekreáció előadás. ELTE PPK ESI, 2012/2013. 2. félév
- KSH (2017a): Kulturális intézmények (1990–). From: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_eves/i_zk2001.html
- KSH (2017b): Mozi-, színház- és múzeumlátogatási statisztikák 1960–2016 között. From: https://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_hosszu/xls/h2_7.xls
- Magyar, M. (2015): Színházi élmények – Győri Balett: Ne bántsi! Recreation. 5. 4. 32–33. o.
- Novák, G. M. (2017): Alkalmazott színház Magyarországon. In: Cziboly, Á. (szerk.): Színházi nevelési és színházpedagógiai kézikönyv. InSite Drama, Budapest, 22–75. o.
- Patakiné Bösze, J. (2013): A rekreáció felosztása. Rekreáció elmélet és módszertan 1. előadás. ELTE PPK ESI, 2013/2014. 1. félév
- Pavis, P. (2003): Előadás-elemzés. Balassi Kiadó, Budapest
- Tihanyi, B. (2016): A zenei bizsergés pszichofiziológiai háttere és terápiás felhasználása. Mentálhigiéné és Pszichoszomatika. 17. 1. 19–36. DOI: 10.1556/0406.17.2016.1.2
- Yuen, H.K. – Mueller, K. – Mayor, E. – Azuero, A. (2011) Impact of participation in a theatre programme on quality of life among older adults with chronic conditions: a pilot study. Occupational Therapy International. 18. 4. 201–208. o. DOI: 10.1002/oti.327